ПОКАЗІЯ, АБО ТЕ, ЩО НЕ ПОТРАПИЛО ДО ОПОВІДАНЬ

Втомилася, вигадуючи собі своє існування. Життя — це життя, а не є якась там вигадка, навіть нехай вона моя. Але в тому вигаданому світі можна бодай якось порятуватися — не так від дійсності, як від самої себе у тій дійсності.

Небо щойно було зелене, чисте, й на тлі світлої зелені темніли гілки ялини, високої й тонкої.

Літо. Минула пора кохання. Прийшла пора зав'язування плоду.

Місяць упав у бодню. Пес вилизав місяця в бодні.

Земля — над небом. Дивлюся на воду, на небо не вгору, а вниз.

Місяць: хтось вирізав у небі кружок. Зазираю в місяць — глибочезний колодязь, нема дна, червоний круг води, вузьке цямриння, можна впасти й потонути, летіти вділ далеко, глибочезний колодязь.

Завтра Зелені святя. Шувар пахне. До наступного року повинен пахнути. Бережи шувар, і він також тебе берегтиме. Має антисептичні властивості — як часник.

Почаїв. День був такий, що якоїсь миті я в ньому розчинилась, розтанула: дивилась униз на Почаївський простір; от тільки дахи невисоких будинків, густо поставлених один при одному, були банальні, незрозумілі й зайві; стискали простір і скидалися на надгробки. Від такого порівняння стало сумно.

Дзвіниця стояла, витягнувшись угору, але хіба можна досягнути того, до чого простягаєш руки?

Правлять російською. Звісно — й те не наше.

Не годен зрозуміти, кому належать душі цих людей?

Довговолисий і довгополий монашок (не чернець, власне що монашок — а не чернець) продає книги в "Иконной лавке" — усе стосувалося духа, святощів. Але хіба? Нарід юрмився у черзі, сперечалися: хто перший, хто не стояв, хто стояв... Авжеж — куди ми подінемо своє людське? Бог відає краще од нас те наше — людське.

Птах співає — тішиться життям. Чи, може, то лишень нам так здається? Ніби він тішиться життям? Можливо, то пісня трагічного змісту. Ні, весела птахо, співай веселу пісню!

Батурин спливає перед моїм зором — але чи то перед зором! Хто знає, як бачу — зором, душею, знаттям, незнаттям? Спливає — вирізьблюється — крізь туман виникає — вигойдується.

Показія: гарне слово. Усе на світі показія, реклама, безглуздя. Жилося так просто й добре, доки істина була у вині. Не впади в яму, наймення якій — політика.

Був Сковорода. Храм Святого Лазаря у Львові. Сковорода наче приходив. Неподалік храму — якась гидка дерев'яна будка й беззубий пес біля неї.

Слова підступають до мене — майже піддаються, торкаються моїх уст теплими крилами; слова — до мене, а не — від мене. До мене, крізь мене, знову — до мене й крізь мене, зовсім виразні, чіткі, можна їх брати до рук і визначати на дотик, чи визріли. Зматеріалізоване слово — зовсім не означає "опредмечене" слово. Слово "стіл" — зовсім не стіл-предмет, це стіл-матерія, а не стіл — предмет, це стіл — дух, хоча слово на дотик тверде, його матерія має зазубрені краї, можна розчахнути руку, як об гостру осоку.

Страх породжується страхом.

Втупившись у телевізор, просто дивлюся. Телевізор увімкнений, я — вимкнена. Зовсім вимкнена. Телевізор увімкнений. Усі канали.

Нема проблем, бо проблем надто багато, вирішити жодну з них просто неможливо.

Від голосів у телевізорі болить голова.

Все. Стало тихо. Я їх заткала. Я вимкнула телевізор. Зачекайте: я вимкнула телевізор, але він продовжує працювати. Вся дія, всі голоси, всі двовимірні істоти з усіх каналів опиняються в моїй кімнаті, все продовжується, нема тому кінця, все триває, хоч я вимкнула телевізор. Чи є шлях для втечі від цього жаху? Де прихисток, де порятунок? Якийсь бездомний жебрак простягає руку Бушеві; і це, здається, Коль сідає верхи на верблюда в азійській пустелі, а молодий афганець стріляє в Горбачова з дитячої пукавки, Софі Лорен годує з ложки манною кашею Брежнєва, але найгірше, що все це діється поза телевізором, у моїй кімнаті, все діється поза цим кретинським ящиком, хоча й надалі існує лише у двовимірному варіанті.

Спам'ятайся. Опритомній. Усе це вже було. Яка різниця — де й коли. Просто було.

І зеленкуватий вечір також уже був. На тлі неба, утративши майже зовсім колір, дерева виглядали трагічно чіткими і займали простір.

Оси. Малинник гуде, як старий контрабас.

У гороскопі: "Бик повірить у свої можливості й здійснить те, що має здійснити". Бик повірив. Не здійснив. Очевидно, саме це він і мав здійснити.

Гість Всесвітнього форуму українців — це ти. Усюди лишень гість.

Господи, вкажи мені храм, де Ти почуєш молитву мою, Господи.

"Іди й прислухайся, і приглядайся, куди приведуть тебе очі твої; там спинися, де стануть ноги твої; дослухайся, що торкнеться вух твоїх — і мовчки перетривай у душі своїй те, що перетривати можеш".

Повернутися в минуле й навіть у поза-минуле, мабуть, значно простіше й легше, аніж усвідомити, що минуле й навіть поза-минуле є також водночасним. Коли (й поки) я йду уздовж львівської вулиці, я в той самий мент минаю у Тбілісі пам'ятник Руставелі на широкому проспекті, а також мию (омиваю — так приємніше) ступні від пилу й піску в малому фонтанчику під хиткими віялами пальм на Піцунді, а також стою на хиткому містку над Черемошем і споглядаю протилежний берег Дніпра з Володимирського пагорба; або ж не можу віднайти дороги до храму у Вільнюсі, де має відбутися якийсь концерт, але ще також я в тім часі і в тих місцях, яких не пригадую не лише я, але й безліч інших людей, і коли я розмірковую про те, що Мона Ліза аж ніяк не усміхнена, це просто якась судомна гримаса уст, то в мене розсипається на безліч часток черепна коробка, і мозок болить нестямно, так, наче б я мала осягнути щось, щось значно більше й значніше, що починається, ймовірно, десь збоку або за крок од подуманого (придуманого), а біль є на те, аби не дозволити мені цього осягнути.

До-оощщщ... Місто промокло наскрізь, перекопане, розрите, начебто хтось шукає там у глибочині під ним скарби й ніяк не може знайти, бо копає зовсім не там, де треба. Стоять риштування біля пам'ятника Міцкевичу, Франкові; стара жінка, ступивши на покришку люка, впала у каналізацію на Городоцькій, число 104 — її порятували аж у районі вулиці Головацького; туман, дощ і хляпанина, загороджена вулиця Горького, розпанахана Чернишевського, Інститутська, провалюються цементні квадрати хідників на Хуторівці, вибиваються на поверхню підземні води на трамвайній зупинці "трійки" на початку Суворова — щойно ніби трамвай пустили, а вже реконструюють; забиті стічні ґратки на

Стрийській — машини рухаються по коліна у воді — чи ж це потоп уже почався?

По короткій перерві — знову дощ; мокрими до кісток виглядають стіни будинків і дерев; Львів знову промок, як старий, беззахисний чоловік без парасольки...

Місто все ще мокне — ще трохи — розкисне, розвезе його, наче іграшку з пап'є-маше: під ногами каша, чвакання, жмакання, фля-кання. Розкопане, розшарпане, розсмикане місто з пап'є-маше. Мокрий вересень 1988 року.

Неправда. Це якийсь інший місяць 2010 року.

Зміна — тільки у назвах вулиць.

Раптом почула: до мене взивають нечитані книги, ненаписані книги, незроблене (я не зробила і ще хтось інший) добро.

Венеція, кажуть, усього лишень Венеція — і більше нічого. Тхнуть тванню гнилі канали, містки під ними трухляві, рудяво-коричневі, покриті зниху зеленим мохом кам'яні містки так само здаються ледве живими; засиджені птахами пам'ятники й декоративно-театральні будівлі не означають нічого окрім того, що це — театрально-декоративне оформлення до історії, котра давно минула, нині ж — це тільки нині й більше нічого — з дискотеками, американськими фільмами і згадкою про Дездемону й Мавра, яких, може, ніколи не було на світі, так само, як не було Яго, бо його просто витворив Шекспір... А ми витворили Шекспіра.

Достоту, байка. Венеція — просто байка, звичайна байка для довірливих і скромних бідаків, що ніколи в житті не зможуть переконатися, чи справді є на світі Венеція, канали й гондоли зі струнками, смаглявими Гондольєрами і площею Сан-Марко, і піснею, яку не треба перекладати: Санта Лючія...

Молоде не любить старого, бо в молодому живе підсвідоме передчуття старості; відганяючи це передчуття, молоде чомусь не розуміє: чим сакоріше позбудеться присутності старих, старших, тим скоріше візьметься за виконання їхньої ролі... А як прагнуть цієї ролі! І яким безконечним здається життя, і якою цікавою власна роль! І не думають, не хочуть думати, що роль пишуть не вони самі, все давно написано й розписано, звідси й доти — усе готове, з усіма баналю-ками й повторами й кінцевими репліками.

Хто б пояснив: чому, набувши досвіду й мудрості, втрачаєш змогу й хист ними ділитися? Хіба, може, задля дивної мети — довічного існування людства? Прогрес — це щось реальне — чи це коло, яке ми обертаємо, а не шлях увиш-східний?

Ніч була довга й безглузда. Відзначали ювілей Старого Актора (треба було одразу записати деталі. Вирвалися з пам'яті).

Отже, Старий Актор був номером першим. Зрештою, не так він, як Гість зі Столиці, колишній головний режисер нашого Провінційного театру, — щось було на зразок жарту із коньяком... з коньяком на сцені — що то було з тим коньяком? А потім були відвідини в Дівчинки-Манірниці, де ми мусили сидіти намертво тихо, як миші, бо сусідка пише на Манірницю доноси. Манірниця: "Я так хорошо провела вчерашний день, такое солнышко, и в лес ходили, и даже жгли огонь... да, огонь... хорошие были люди...", — а опісля від Манірниці — до Рудого Актора, між голі стіни, з розстеленим на підлозі старим, потертим ліжником, Манірниця продовжувала монолог, тепер уже без страху, голосно, бо тут, мабуть, ніхто не писав доносів: "ценить надо эту вашу жизнь, эти ваши отношения..." І про Старого Актора, який, мабуть, давно вже спав, переступивши через свій ювілей і через цю дурнувату ніч: "бездуховность, и все вы бездуховные, виноваты все, разве можно так — он же в могилку глядит, а вы ему — бездуховный такой юбилей..."

Навряд чи Старий Актор додумався був до чогось такого. Скидалося на те, що він нічого такого не помітив. Потім Справжній Художник

відпровадив мене аж до моєї брами, ми йшли крізь ніч, яка поволі переставала бути аж надто безглуздою, вона була тепла й волога, як кора дерева після дощу, ми говорили про Львів, про деталі й знаки Львова, які поволі зникають, і про те, як один старий львів'янин сказав: "я скидаю шапку в храмі, але в кнайпі так само...", і ще були чиїсь слова й репліки, і я просила Художника, щоб він дозволив мені використати їх десь і колись і якось, — він не відмовив мені в такому подарунку, хоча я одразу й миттю вивільнила свою пам'ять від усіх тих слів і реплік.

Поет посеред ночі намагався спинити таксі, щоб дістатися дому. Морозяно й без снігу. Сідає в машину, кінець пояса при плащі защемлений дверцятами, метляється на вітрі, як доказ існування Поета. Правда, Поет був не дуже-то. Такий собі. Нехай собі їде.

Книжки й папери, журнали й фотографії обступають мене зусібіч, і здається, начебто незабаром забракне місця, щоб поворухнутися в книжкових коридорах, і все ж — як би це виглядало, коли б на одній-єдиній полиці умістилися всі тексти, що заповнили простір кімнати; очевидно, зрештою, затиснута цими паперами, сторінками, рядками, словами, шепотінням тисяч голосів, шарудінням мільйонів звуків, я втрачаю саму себе, гублю власні думки, слова, почуття.

Вертаюсь спокійно у будень. Десь лунають великі дзвони. Раптово, як спалах сірничка у непробудній темряві, на мить щось блисне — але й згасає одразу, й не знаходиш собі місця, відшукуючи бодай той закутень, де спалахнув сірничок, і не знаходиш, і все никне, віддзеркалення навіть не полишаючи в темній глибочині нерозуміння, неусвідомлення. Тямлю, що мають на увазі люди, коли говорять: від себе не втечеш; у пошуках самого себе; не знаю де себе подіти. Усе оце — тривожне відчуття власної множинності, повторюваності, існування в кількох вимірах, але в одному й тому ж часі — і також далекий, так само ледь помітний, як раптовий спалах сірничка — спалах чи спогад — про буття в іншому часі.

Зрештою, а чому в іншому? В тому ж часі, тільки це час нетутешній, він якось інакше іменується й вимірюється; чому так часто здається —

що все довкола — нереальне, або ж ти сам нереальний, ні в чому тому (звичайному, буденному) не береш участі — не йдеш уздовж тортуару, не їдеш у трамваї, не вдихаєш запаху хліба — що все це було, це тільки спогад, усе те якраз і є спогадом — цвітіння бузини, людський піт, чиєсь вітання, жубрак під стінкою, брак грошей на витребеньки (і не-витребеньки), скрегіт гальма — все, навіть пил під ногами — усе від пилу під ногами до зоряного небесного пилу, що вирвався з-під колеса Чумацького воза там, у чорноті й недоступності неба.

Взиваєш: Господи, де я? Хто я ? Чому Ти, сотворивши мене, покинув тут якоїсь миті, позбавив відчуття незглибності, що панувала перше в моїй душі, чому Ти відрікся від мене, чому зникло те крихітне розуміння чогось більшого, аніж пил під ногами? Намагаюсь почути щось з тієї небесної неприступності — і мучусь глухотою й сліпотою своєю. Допоможи мені почути й побачити, відчути й осягнути, досягнути і гукати — "Це я, Господи!" — знаючи, що Ти упізнаєш мене. И не гукати: "Не я це, Господи!", жахаючись, що загубилася в натовпі.

"Чи не надто багато прагнеш?" — може запитати Бог.

Отож повертаюсь у будень.

І слухаю голос великих дзвонів.

Важко кричати на голодний шлунок — "Хай живе свобода!" — чи то пак Свобода — тим більше, що насправді Свободи нема.

Рівновага сущого. Маленька, непримітна газетна замітка подавала факт: у Бразилії з'явилася в ріках крихітна хижа рибка піранія, крихітна рибка, що цілими зграями нападає на людину.

А з'явилася тому, що винищили ворога піранії — бразильського крокодила.

Замітка була видрукувана в старій пожовклій газеті, дуже давній газеті. А що ж діється тепер у Бразилії у зв'язку з тим, що винищено ворогів піранії?

Хто його відає, може, ми існуємо на світі з тієї причини, що існують наші вороги?

Не відповідайте. Це риторичне запитання.

Потік свідомості, не обмежений навіть маленькою греблею, не тече, а сотається, просочується, всмоктується в мозок — не з мозку.

Виграла карбованця в лотерею. Тернопільську. Поїхати за виграшем до Тернополя? Карбованець до карбованця — воно ж два буде. Квиток? Ну то й що? Саме слово виграш усе одно більше важить.

Раптом сипонув град, бистрий, густий, наче хтось на мить розтулив долоню й жартома впустив додолу сріблястий крихітний дріб. Продзвенів дріб по дахах, потанцював на підвіконні — і вмовкло, стихло, як не починалося.

Повимирали епітети, метафори, завмерла несподіваність порівнянь, жодної срібної кулі, яка влучає просто в людське серце і не вбиває, а зостається в серці, і від неї серце завмирає на мить — а потім зранено тремтить, тішиться своїм болем, адже срібною кулею діткнене.

Чудна, майже ірреальна ситуація: всі думають ніби я виїхала сьогодні вранці до Варшави, я ще вчора мала поїхати (тобто, я просто збиралась ще вчора поїхати) — але був такий навислий стіною дощ, непрохідний, наче хащі дощ, і я так паскудно почувалася, що не могла звестися й податися на вокзал, і я думала, що сьогодні буде

краще, і я таки поїду, але краще не стало; я нікому не зателефонувала, в мене телефона вдома нема, отже однаково треба

було встати, вийти з дому, а я негодна була цього зробити, принаймні зранку, і тому що я не зателефонувала нікому, всі думають, ніби я в поїзді і їду до Варшави, а може, до Кракова чи до Берліна, чи до Москви, не має значення куди, головне — я десь у поїзді, їду — та й по всьому, а я тим часом могла, наприклад... ну, щось там могла...

Якісь кілька секунд (чи хвилин, чи годин, не знаю) мені здавалося, наче я сама себе не відчуваю, була напівпритомна, була напівдрімотна, напів-явна, з заплющеними очима, не існувало нічого — ані моїх рук, ані колін, самі тільки невиразні думки, майже безформні, без кольору, безсловесні, що для мене — просто неймовірно, завжди всі й усілякі мої думки набувають конкретного словесного вияву ледве що не одразу, щойно десь там у свідомості щось закільчилося, так наче родяться у словесній лише оболонці, хіба що колір часом перехоплять по дорозі — а це було марево, примарно зорганізоване невідчитуваним словесним рядом, наче я думала мовою, якої ніколи не чула й не знала. Або яка просто не існувала.

Хто ж то мені закляв ту поїздку, кому вадило, щоб я бодай трохи змінила обстановку, трохи відпустила віжки, та нехай собі — хтось закляв, то й закляв. Може, буде ще бодай один виграшний квиток — лотерейний квиток: урви віжки.

Якщо довго й невідривно розглядати якусь річ, наприклад, мій перстень з нефриту чи вишивку, чи орнамент на глиняному глекові, чи яшмову підставку на олівці, або ж картину, або ж просто тріщину на стелі, звідки звисає павутинка — то, без сумніву, речі заговорять до тебе. Інакше — навіщо вони? Японці давно це зрозуміли. Або ж вродилися з тим. Вони мусять бодай якось розширювати свою острівну територію — от і помножують життєвий обшир камінням, хмарами, квітами, крихітною філіжанкою чаю — вони розуміють мову чаю, квітки, сухої гілки.

Вірність Пенелопи — факт недостовірний. Просто Одіссей зовсім випадково повернувся додому на годину раніше, аніж з'явився той, з ким Пенелопа могла б йому зрадити.

Сплачувати борги — це позбуватися тягару й обов'язків, сиріч зобов'язань.

Сп'янілий від радості й тверезий від смутку. Ще — тверезий від байдужості.

Слова гріють. З них можна розкладати ватру.

Кажуть, на пошті, під час пересилання, в дорозі, — крадуть книжки. Безбожно крадуть книги. Ось наслідки суцільної грамотності — усі осягнули, що книги теж можуть бути чогось варті. Принаймні, продати їх можна.

Невже люди колись зречуться процесу читання? Адже книги колись (колись — прийдешнє, колись — минуле...) збирали, берегли, вишукували для домашньої бібліотеки. Тепер стає дедалі тісніше й тісніше, повернутися ніде. Отож, книги справді доведеться замінити чимось таким, що займає значно менше місця.

Суперечка двох театральних трударів — художника й режисера. Намагалися досягнути істини, сварилися, кричали, пили каву, знову захлиналися криком, не чули, не розуміли одне одного — пили коньяк, стояли на віддалі двох різних естетичних уявлень про світ, навіть більше — діаметрально протилежних міркувань, уявлень і вірувань; ще інакше — два різні світи стикалися, не свідомі (чи — свідомі?) тієї різниці, але аж ніяк не готові примиритися, порозумітися, сварились сперечалися, гнівалися, також ображали й принижували одне одного, ненавиділи, лютували, не погоджувалися, режисер йшов додому — і одразу, прийшовши, кинувся до телефона, щоб розвинути, розмотати від початку, як стрічку, усю попередаю розмову, вибудувати задум — уже не свій — художника, але все так само ненависно й самозахоплено.

Книжки міняють — Гемінґвея на Островського, Островського — на Марину Цвєтаєву, Цвєтаєву — на Джойса, за "Майстра і Марґариту"

пропонують сімдесят карбованців, якщо при "Майстрові..." є "Біла гвардія" і "Театральний роман".

Розпродавши свої книжки, я б, може, позбулася боргів і мала б ще якусь копійчину на пляшку коньяку, щоб упитися з розпуки від розлуки з книжками. Але я не хочу розлучатися зі своїми книжками.

Він довго вже нічого не писав, і йому здавалося, що суперечки критиків з приводу його книг (давніших) схожі на якийсь танок — безглуздий, дикий танок на утахлій могилі — його власній могилі.

І все-таки незважаючи на те, що його вже наче й не було, він уже начебто й не існував — було достобіса боляче й прикро від того тупцювання — ще навіть здалося, ніби його роздягнули геть зовсім, і він сам один — голий серед затягнених у тугі фраки, крізь які не проб'єшся до живого — і тільки він один відчував дотик до своїх виразок, а сам зранити нікого не міг, ба навіть не здатний — або ж не має права — гукнути — "не руште мене!" Але попри все біль подарував йому втіху: сам торкнувся зболілої душі й тіла і подумав: то, може, я ще живий — і таки спробував поворухнути губами.

Поети живуть у пивниці під майстернею художника. Орда їх учора приплуганилася до кнайпи: пили якусь нечисть, запиваючи гарбузовим соком. Зазвичай вони дивляться на світ знизу, з пивниці — вони демонструють свою безпритульність і безприв'ітність, свою зневагу й свою іронію, і власний спосіб бачення світу — знизу вгору, ставлячи все з ніг на голову. Від ніг до голови, зрештою, голів вони не бачать. Самі ноги — з віконець у пивниці.

Лежать стоси театральних рецензій, в яких зрозуміти щось важко, не знати, де істина, а де брехня, а де щире нерозуміння, зафіксоване буття, котре буттям ніколи не було, лежать і жовкнуть старі архіви. Фотографії морщаться, папір кришиться на попіл, легкий, невагомий, зображення

втрачає сенс, усе менше й менше зостається людей, що знають, хто саме всміхається до світу з тих знімків.

...Потрібні дві перуки — для Мавки й для Царівни Польової, а також зелена борода для Водяника, добре було б, якби для Лісовика також борода знайшлася.

Тиша ворушиться довкола мене, як хижий причаєний звір. ...На кого ви берете цю п'єсу? Нам нема для кого її грати. І грати її нікому. Навіщо її брати? От якби для Лісовика борода знайшлася!

Ніч тривала довго, наче дві або ж і три вкупі, так тісно вузлом між собою зв'язані, що між ними голку не можна було встромити, не було проміжку для білих, синіх, а тим паче для рожевих днів. А може, то були справді три ночі, а не одна, і днів між ними я просто не помічала, бо вдень нічого не діялося, а тільки посеред ночі чинилося щось.

Легко можна позбутися власної сутності, якщо потихеньку, поволі роздягатися. Перед дзеркалом. Оголеність. Це зовсім не сутність, а відсутність. Щоб самим собою бути, необхідно залишатися прикритим, закритим, замкненим на тисячу замків.

Жахливий, моторошний сон. Я кудись їхала — але не пам'ятала куди; добивалася, домагалася, аби мені нагадали (підказали), куди ж це я маю їхати — однак ніхто цього не міг знати, чи не міг сказати, чи не хотів сказати, чи, може, їм усім було не до мене, бо й вони самі не знали куди прямують. Відверталися, мовчали, здвигали плечима, стукали себе пальчиками по чолі на знак безглуздості моїх домагань; я мучилася, боялася не впізнати — місце, до якого мала потрапити, я не знала, хто я і що і навіщо кудись вирушила, за чим їду. їду? А може, йду? Здається, то мало бути якесь мале містечко біля Дрогобича, я вже вимагала, щоб мені назвали імена всіх міст і містечок неподалік Дрогобича, але ж дарма, усім як заціпило, аж поки врешті хтось не прошелестів: ніхто й ніщо вже не має імен.

Війна; падають бомби, баржі на ріці, діти при столі — чомусь залишили дітей при столі, тарілки з недоїдками. Коні прийшли і злизували з тарілок рештки, голодні, коні без вершників, тарілки падали й не розбивалися.

Часом усі наші змагання здаються схожими на суперечку за кращі місця в поїзді, котрий за годину зійде з рейок, і всі знають, що те має статися, а сперечаються — може, аби забути про можливість загибелі? І нема мудрого, що затримав би поїзд, натиснувши на ручку стоп-крану, і нема ще мудрішого, що змусив би припинити суперечку — і поїзд знай собі наближається до фінішу.

Дрозд висвистує ще; висвистує в хмарний вечір. Дрозд висвистує — ще, і кожен ранок я боязко відкриваю вікно, прислухаючись: дрозд — висвистує — ще? А потім надійде пора поважних роздумів про осінь, і дрозд облишить свої пісеньки.

Хмарний вечір.

Бракує сонця і вечірньої прозорості повітря. І неба — дуже далекого, темного, насиченого зоряним світлом неба. Щоб одразу — сонце і зоряно.

Сільська кнайпа, корчма на роздоріжжі; склянка з горілкою на самому денці, більше не треба, тільки на самому денці, — й шмат хліба з салом; обличчя одне по другім виринають і щезають, так, що запам'ятати жодного не можу (бо й не треба). Поміж двома живими, гарячими, як власна кров, фразами (ні, текстами; ні — не знаю): поміж тим неусвідомленим, що хтось загине, а по ньому ніхто не плакатиме, ніхто не скаже — от людина була! — і поміж словами про автобус, що згорів біля Семенівки — я могла сісти на той автобус, він ішов на Горожанку, саме цей автобус міг бути тим, на який би я сіла, якби не затрималася з кимось і чомусь на хвильку, — я могла сісти на цей автобус, а ще хтось інший стояв на повороті, на тому кругові, — і просив шофера спинити

автобус бо хотів сісти на цей автобус бо хотів сісти треба було сісти щоб їхати, періщив дощ смугами майже паралельно до землі, треба було сісти, доїхати до місця призначення, бо домовились там зустрітись — я щойно подумала: а якби шофер зупинився і витратив бодай якусь мить часу, щоб узяття того пасажира, може, не зіткнувся б з МАЗом, бо опинились би один проти одного зовсім в іншому місці, на іншому відтинку шляху.

А ще треба перебрати всі свої папери й папірці, стільки безглуздого й безсенсовного назбиралося, як у старої діви, котра засушує квіти, билинки й записочки, хоча вони нічого не означають. У мене ж, натомість, хмара засушених слів на папері — дмухни — і все розлетиться, як пил. Непотріб. Нещодавно, коли С. Ю. виступав у нашому благословенному інституті, замінивши іншого промовця, котрий кудись і з якоїсь причини поїхав і не міг, отже, бути того дня в нашому благословенному інституті, бо йому треба було з'ясувати десь і для когось щось зовсім інше, — коли С. Ю. (чи Ю. С, немає жодної різниці) стояв за кафедрою, яка чомусь безнастанно рухалася, загрожуючи потягнути за собою вниз, з підвищення, й самого промовця, — коли ЮС стояв за кафедрою і голова його, здавалося, лежала на тій кафедрі, зовсім як карафка... — Господи... так от, коли СЮ стояв за кафедрою і гундосив, одноманітно й нудно, на одній ноті вимовляючи слова, мені (нарешті продерлася!) здавалося, що ті слова сипалися вниз, під кафедру, і там поволі росла купа шарудкого чогось, невизначеного, безформного, безглуздого, до чого навіть не можна було б доторкнутися, бо насправді того зовсім не було.

Вологі кошики квітів, руденькі лисички, червоні кульки полуниць, біло-зелене хрумке цибулиння, делікатні листочки салату й кучеряві голівки цвітної капусти.

Обтяжені кістками шматки яловичини, грубо нарізані білі кусні сала, у теплі розм'яклого й напевно давкого на смак. Жовтаво-білий розсип сиру, яєць, хвостики редиски й запах часнику. Парасолі. Руки. Гроші. Сміття. Напівзігнила зелень на двоколісній тачці. І дощ. Обрид дощ. Місто

неначе пливе, підлите водою, потоки бурхливі й руді стікають униз разом з вулицями, разом, потоки такі широкі — годі перепочити, щоб втрапити на сухий (умовно сухий) камінець. А ще від того, що тече вода, наче її хтось підганяє, починає паморочитись голова, в очах рябіє від того скаженого руху дрібних рудо-брудних хвиль, від того, що дощ не рятує від спеки, бо все одно душно й липко, а посеред тих потоків — залюднений острів базару.

Ялинка за сусіднім низеньким дахом вигналася вгору тонким, світло-зеленим пагінцем. Пагінець слабкий, юний, західний вітер заламав, вигнув саму верхівочку, наче вогник, полум'я свічки, тонке полум'ят-ко — гойдається, тремтить, не хоче згаснути.

Із слів можна робити гроші. Чим більше слів — тим більше грошей. Із слів можна робити гроші, грубі гроші, великі гроші, багато грошей, колосальні гроші, що приносять свободу, широкі можливості, здійснення всіх бажань. Здійснення всіх бажань — убиває бажання. Нездійснення бажань—убиває бажання. То хіба ж не все одно — є гроші, нема грошей? Є слова — нема слів?

Дуже тихо, як у глибокому колодязі, снувався день. Слова падали — теж ніби в глибочінь, у колодязь, і треба було дуже довго чекати, поки повернеться відгомін угору, до тебе. Пахла достигла малина, дзижчали комарі, потихеньку розвивалися пелюстки троянди, вигнався вгору й різко проникав у повітря своїм духом любисток, плакала чиясь дитина, хтось голосно перегукувався про щось зовсім непотрібне.

Було дуже тихо.

Побут мене ніколи не заїдав. Усе якось мимохідь, легко, без особливої старанності — але й без неохоти; хіба тільки дуже гірко бувало, коли доводилося упродовж довгих місяців варити "суп-харчо" з пакетиків з тим прикрим, специфічним запахом безіменних приправ — і тримати в руці талон тролейбусний чи там трамвайний, стоячи біля

компостера в надії, що контролер не з'явиться, квиток не доведеться компостувати і можна буде ще раз (чи більше) так само проїхати "зайцем".

Порівняння не мають жодного сенсу, хай би як намагався хтось переконати мене, що, наприклад, ніч була волога, як вимите дівоче волосся, — я не повірю, я мушу доторкнутися.

І все ж ніч була волога, як вимите русяве дівоче волосся.

Вода. По воду. Без води. Вода в криниці. Вода відром зачерпнута. Холодна вода. Вода з крана. Принеси мені води.

Сонце заходить. Літо заходить. Колесо. Колесо обертається. Соняшник. Однесенька ягода на вишні — в тиші.

Вода все змиває. Нічого нема.

Світло падає з правого боку, і тінь од моєї руки рухається услід за рядком: р-я-д-о-к...

Відлига. Волого, мокро по кісточки; дочекатися б весни і якось би змінити ритм свого існування; коли життя нагадує машину, котру намагаються завести, зрушити з місця, а вона тільки смикається й огризається, то я в такій машині не почуваюся навіть пасажиром, не те щоб шофером.

Допоможи, Господи, порятуй, Господи; марную час, а потім простягатиму руки до неба й волатиму: дай ще одну днину, бо ж я нічого не встигла! Так, ніби за днину можна щось встигнути — або ж інакше: ніби я знаю, що саме й скільки мусила (чи мені належалося) встигнути. Либонь же, не більше від того, скільки зроблю. Лише стільки — не більше й не менше.

Було два тижні тридцятиступеневої спеки. Місто надсадно дихало з розтуленими устами. І вже захмарилося. Місто може стулити рота.

Ялина богує. Сьогодні, вчора, завтра — богує. Сягає понад світи тонкою стрілою, поціленою в хмари. Вона така струнка й чиста — не видно коренів, якими тримається чорної землі, тільки високо, вгору; богує.

Не хочу вежі зі слонової кості. Вежа має бути з яшми. Яшмова вежа скрізь, де ти хочеш її вибудувати. Навіть серед стосотенного мітингового натовпу.

Проміжок між рядками. Цезура в часі. Між і між годинами.

Спрага мандрівок усе ще (слабше, може, ніж колись) озивається. Хочеться вирушити. Поїхати. Знятися з місця. Податися. Кудись. Часом — сконкретизовано, означено. Наприклад, в Грузію. Чи в Іспанію.

Там теж є вежа з яшми? З зелено-прозорої яшми.

Робота: роб — раб.

Учинити: чин, розчин. Розчинити — тісто, двері, сіль. С-с-с: спокій; спів; свій; світ.

Пс-с-с: псевдонім — повільне замикання пам'яті — забування автоніма(-му?).

Часом нізвідкіль народжується в тобі слово. Ось щойно само собою озвалося, як дитя: визволитися. Від чого? Від кого? Ні-від-кого. Ні-від-чого. Просто визволитися.

Яблучка-падалки, з виду нікудишні й нікчемні, заповнили своїм духом душу й простір. Простір — замкнений. Хочеться стати навколішки й просити Бога (як ми могли донедавна писати це слово з малої літери?) — просити Бога подарувати кілька літ (літа — літо; рахунок — літом і літами), щоб перебути їх у просторі, заповненому запахом яблук.

Звук яблука, що впало в траву, — це наче відповідь звідкись із глибини, із землі, на дотик крихітної зеленої кульки, недозрілої кульки.

Якщо погинуть усі пейзажі — сиріч уся земна краса — чи зостануться описи джерел, садів, озер, травинки, закушеної в устах дівчини, яруг, проваль, яблунь? Як то буде — коли над голим тілом землі пропливатимуть сірі хмари? В чому вони будуть відбиватися? В байдужих, мертвих людських очах?

Такий собі тихий Апокаліпсис.

І відтиражована в премногій кількості, видерта з журналу картинка. Наприклад, соняшники. Наприклад, Ван Ґога. Чи Невангога. На сірій стіні, що зосталася від чийогось дому.

Мандрівка вулицями старого Вільнюса. XVI століття живе у XX, XX — живе у XVI. Пристосовує себе до нього, не позбувається його.

Дитячі різнобарвні колготки сушаться на шнурочку в подвір'ї будинку, де мешкав у 1823 році Адам Міцкевич. Художник у джинсах і полотняному картузику відмальовув браму й дворик. Діти на велосипедах, спиняються; захоплено вигукують: "Наш дім!" Вибух радості від упізнавання.

Кульбаба у дворі будинку, де Скорина друкував книгу. У Тбілісі чомусь більше підкорювали деталі, кладені виразними, яскравими плямами. Тут — настрій, єдність, запах, цвітуть кульбаби й каштани, з вікна готелю "Ґінтарас" — панорама міста. Дивне відчуття суміші

Львова й Києва — у Вільнюсі. Може, я собі це вигадала, хоча не скучила ще за Львовом.

Гарні обличчя. Дуже гарна хода в молодих дівчат. Молоді обличчя. Здається, переважають саме молоді обличчя. Вагітні молоді жінки. Багато вагітних молодих жінок. Спокійно, без галасу. Без реготу. Ненавиджу глупий регіт.

Сучасна архітектура — не просто забудова міста — архітектура. Книгарня — читальня. Вулиця, де стоїть будинок з меморіальною дошкою, називається "Літерату".

Дуже багато вулиць на невеличкій території названі іменами письменників — литовських, інших поки що не бачила. Шукаю без надії на успіх розмовників і словників. Так, неначе литовці намагаються заховати таємниці своєї мови, наче їм байдуже, що решта світу не розумітиме їх. Самодостатність?

Ходила вулицями майже чотири години. Якби мені хтось зазирнув у вічі, узрів би там, мабуть, увесь Вільнюс. Дзвіниця на площі Ґе-димінаса. Замок. Цегляна кладка нових будівель. Ріка.

Міст. Горбата вулиця. Бузок.

Вивчаю литовську з вивісок: plena — хліб. Кава у кав'ярні на старому місті.

Читаю в щоденнику Юстінаса Марцінкявічюса, що французи знають про литовців завдяки французькому поетові Оскару Мілошу та Адамові Міцкевичу, полякові. Чому — полякові? Хіба не литвинові?

І ще таке з того ж щоденника: Марцінкявічюс із Сартром у Парижі. "Автобус зупинився. Площа Воґезів. Треба вийти і вимовити литовське

слово під небесами Парижа... "Я вибираю литовську мову. Я вже давно її вибрав. Я не розумію, як можна відійти від долі свого народу"".

Завтра — Тракай. Післязавтра — Каунас. Сьогодні — картинна галерея у Вільнюсі. Можна знову блукати вулицями, як досі блукала. Або ж просто сісти на узбіччі і цілий день перебути в бутті однієї вулиці. Пильнувати її, пасучи рух невтомно й уважно. Фотографувати в пам'яті, записуючи деталі, фіксуючи власні враження та відчуття.

Люди закриті, як у шкаралупках сидять. Може, мають рацію, бережуть свої таємниці, свої радощі й не хваляться своїм горем. У тому є глибокий сенс, бо інакше годі зоставатися самим собою.

Білі ночі починаються. Шукаю й не знаходжу зірок ні місяця. Може, їх тут взагалі нема. Просто так собі небо поволі гасне. Дев'ята — а все не пахне вечірнім духом. Тільки втома приходить, і до мене, і до природи. Весь світ усе ще видимий — але ніби крізь примружені повіки.

Для мене однієї — забагато цього. Можливо, я б не витримала, не знесла видива Риму, Парижа чи Толедо, якщо мені Вільнюса — понад міру, безмірно.

Площа біля Університету.

Пам'ятник Донелайтісу. Сидить під аркою, з книгою, на книзі квіти, такі самі троянди, яких так багато вдень — у руках молодих литвинок.

Площа Кутузова. Нонсенс! Відхилені двері Університету. На площі майже нікого нема. Тільки циганки з циганчатами. Де, до біса, їхні цигани? Може, нема циганів? Хлопець з мотоциклом.

Чудна жінка, засмагла й не стара ще, з гілочкою бузку, йде чомусь вперед спиною (назадгузь — але це бридке слово, не пасує); жінка з

гілочкою бузку, мабуть, не хоче, щоб зникло те, що було, тому вона йде навпаки.

Вибиває годину. Чи то з вежі Ґедімінаса, чи то з Каплиці — не знаю.

Нарозтвір двері театру драми. Червона смуга неба горою, далі — темніші й зовсім темні стрільчасті вежі костелів.

Годі обійти Вільнюс. Такий маленький Вільнюс з такою незчисленною кількістю вуличок. Мереживо вуличок. І прохолода дворів. Двори — відкриті, з одного в інший, з того іншого — ще в інший. З двору, де була друкарня Скорини, через браму й двір, і ще двір, і стара кладка упереміж з новою плиткою під ногами, і якийсь старий мур; і в траві, коли заходить сонце, тобто, коли надходить ніч, дівчинка навпочіпки вищипує щось у траві, складає в поділ — можна вийти далі через вулицю Стіклю, вузьку й звивисту, довгу — до Університету, вулиця Стіклю неначе роздвоюється, завтра вранці піду знову цією ж дорогою, тому й не можу обійти місто геть усе, бо незмінно ходжу тими ж вулицями, що й перше, неначе та жінка, котра дивилася весь час позад себе й тримала в руці гілочку бузку; піду до Університету, через Університетську площу, у перших поверхах будинків уздовж вулиці Стіклю — як після погрому, побоїща, пахне чимось гидким, гнилим, сміттям, тут ніхто не живе, розбиті двері, рами вікон без шибок, очевидно, це сміття вивезуть і там щось будуватимусь, щось робитимуть — у перших поверхах вулиці Стіклю, може, краще, не приходити сюди ні завтра, ні післязавтра, може бути, що тут нічого не робитимуть ні завтра, ні післязавтра, звідси не вивозитимуть сміття, і була мить, коли свідомість моя кудись провалилась, усе опинилося на межі безуму, від того, що місто — мене родило або ж — я його родила, я наче вже все це знала, бачила, впізнавала — мені від того було боляче, моїй душі було дуже боляче, так боляче, ніби вона народжувала це місто.

Надто довгий день — і ніхто цим чомусь не користується.

Свято поезії. Велика, відкрита галявина. Старезний дуб. Нагорода за перемогу в поетичному турнірі — вінок з дубового листя. Світла кімната з дерев'яним столом, накритим білим обрусом. Великі кухлі з не знаним мені досі кислувато-духмяним напоєм. Тарелі з наїдками. Литовська кухня; трохи запрісна — як на мене — так, наче українські чумаки роздумали привезти литвинам солі.

Лауреат зняв із себе вінок, він заважав йому споживати хліб насущний.

Раптом з-поміж розрізнених, неголосних бесід зродилася одна спільна, голосніша. Хтось заговорив про причини вибухів жорстокості, гніву, ненависті, навіть звірства — їхнє коріння від невлаштованості, непевності, від власного страху, від боязні самому стати жертвою жорстокості й бути знищеним. Згадали чомусь, як палили відьом, як кидалися на когось одного, кого вважали зрадником у часи війни по селах — хтось кидав слово — зрадник, донощик — і вже граєю решта рветься нищити, убивати, хоча кинене слово — недоказове, випадкове, незвідь-як народжене.

Історія з відьмами: У містечку, де оповідач жив, був міст через ріку, з того моста скидали вниз жінок, яких запідозрювали у відьмів-стві, чаклуванні; котра потоне — та не відьма, її ховали, як належить за християнським звичаєм, ще й плакали над могилою: бідолашна, безневинна, покинула сей світ грішний! — а котра не тонула, то ж таки відьма достеменна, і її спалювали, дождатися не могли, поки вогонь розпалять та він спалахне та відьма закричить, а потому на клаптики розтягали, до решти, все, що зоставалося від неї й забирали додому, — помагало од болістей та чуми. Не тонули ж переважно ті, хто мав спідницю з важкої тканини, що не пропускала воду, надувалась, ставала колом на воді й утримувала жінку довший час на поверхні.

Історія з Чурльонісом: Хай благословенні будуть базіки! Якби не вони, що б ми знали про білий світ? Усі дивовижні пригода обминали б нас стороною, як перелітний весняний дощ.

Дзвін келихів не заважав бесіді, бородатий лауреат погладжував дубовий листочок свого вінка, лауреат був чорний, як жук, і все-таки був литвином, довгоносий і в окулярах, на коротких ногах і з короткою шиєю. Дубовий вінок проростав просто з лауреата. Або ж інакше: лауреат ховався під вінком. Кумедний і непоказний, він, однак, був дуже гарним поетом. Литовська мова в його вустах звучала нерозгадано, як замовляння з прадавнини. У російському перекладі прадавність зникала. Хтось сказав був: вірш можна перекласти, мову — ніколи.

Базіка — гість із Білорусії — оповідав, як колись з групою студентів приїхав з Гродна до Вільнюса на екскурсію. Литовці вирішили їх подивувати й показати щось особливе, отож виставили перед ними картини Чурльоніса. Узрівши Чурльоніса, по саму маківку начинені тодішніми поняттями про мистецтво, мало що не подерли картини: космополітизм і формалізм чистої води! Зрештою, ладні були й литвинів побити, недалеко до того було. Гість гарно сказав: які ми тоді дураки, ідіоти були, ми щиро вірили у власну непомильність, у правдивість оцінки — формалізм, космополітизм.

Хотілося запитати: ну й що, а тепер так само щиро віриш, приятелю, що — не космополітизм, не формалізм?

Лауреат низьким голосом, поблискуючи глибоко посадженими очима з-поза окулярів, читав вірші литовською, а російською опісля говорив про Тракай і підкреслював незаперечність державності Литви.

Вислухавши історію про Чурльоніса, він пригладив своє чорне, наче немите, волосся — скидалося на те, що він також, як і я, мешкав у готелі, де не було води — він пригладив волосся й сказав російською: а можна ж отак розпалювати людські пристрасті, і розпалюють же! — і саме після цього балачка звернула на відьом.

Було також про реставрацію Тракай і про те, що в Білорусії зруйнували, знищили безліч храмів.

Історія з храмом: Після війни німців зобов'язано ж було повернути, віддати, відшкодувати — саме один із тих храмів, котрі зруй-новали в часі війни. Німці відшкодували, віддали... повернули — а "ми" тоді — ба-бах! — і знову висадили в повітря, розвалили, до камінчика. Згодом обгородили гарненько, табличку до якогось останнього камінчика приторочили й написали: Руїни такого-то храму, навіть сторожу приставили до руїн: будівля походила з XII століття. Жаль, не пояснили, чого то з собору зробилися руїни.

Напій у кухлях пахнув яблуками, а на дні кухлів лежали набубнявілі, солодкі родзинки.

Лауреат похитував головою, усміхаючись сам до себе. Литвини й гості втомилися виголошувати тости.

Лауреатові на ймення було Сиґітас.